

Krzysztof Wiktorowski

Akademia Rolnicza w Szczecinie

WPŁYW WDRAŻANIA SYSTEMÓW JAKOŚCI NA WZROST KONKURENCYJNOŚCI SEKTORA ROLNO-SPOŻYWCZEGO W REGIONIE ZACHODNIOPOMORSKIM

1. Charakterystyka regionu zachodniopomorskiego

Położenie woj. zachodniopomorskiego w północno-zachodniej części Polski jest ważnym czynnikiem kształtującym jego rozwój zarówno gospodarczy, jak i społeczny. Województwo zachodniopomorskie jest częścią regionu Morza Bałtyckiego; od północy jego naturalną granicę stanowi Morze Bałtyckie (184,9 km linii brzegowej), od zachodu graniczy z Niemcami (186,6 km), od południa z województwami wielkopolskim i lubuskim, a od wschodu z woj. pomorskim. Powierzchnia województwa wynosi 22,9 tys. km², co stanowi 7,3% obszaru kraju i daje 5 miejsce w Polsce. Region zamieszkuje 1 mln 696,1 tys. osób. Korzystne położenie geograficzne regionu stanowi ogromny potencjał dla rozwoju gospodarczego Pomorza Zachodniego. Poziom urbanizacji województwa jest wysoki i wynosi 69,3% (średnia dla Polski – 61,8%). Województwo liczy 114 gmin (w tym 11 miejskich, 50 miejsko-wiejskich, 53 wiejskich i 21 powiatów; w tym 3 grodzkie i 18 ziemskich). Na terenie województwa wyodrębniono 2 podregiony NTS 3: podregion koszaliński i podregion szczeciński. Warunki naturalne Pomorza Zachodniego wpłynęły na ukształtowanie sieci osadniczej, na rodzaj i lokalizację przemysłu, na rozwój gospodarki morskiej, rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego oraz na rozmieszczenie i charakter bazy rekreacyjnej, sanatoryjnej i wypoczynkowej. Do najistotniejszych problemów woj. zachodniopomorskiego należą niewątpliwie bezrobocie oraz niski poziom konkurencyjności gospodarki regionu. Wewnątrz regionu występują znaczne dysproporcje stopy bezrobocia: w podregionie koszalińskim wynosi ona średnio 32,7%, w szczecińskim 26,0%, co daje jedno z najwyższych wskaźników w kraju.

Rys. 1. Mapa woj. zachodniopomorskiego z wyszczególnieniem powiatów

Źródło: zasoby Internetu, www.zachodniopomorskie.pl.

W latach 1999-2005 woj. zachodniopomorskie, mimo potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej, przeżywało okres dekonunktury i spadku aktywności gospodarczej. Trwające od 1989 r. zmiany ustrojowe i geopolityczne w Polsce i Europie wymusiły konieczność zmiany profilu gospodarczego regionu. Zmalało znaczenie gospodarki morskiej. Zmieniły się formy i metody gospodarowania w rolnictwie. Zmniejszyła się rola dużych przedsiębiorstw na rzecz przedsiębiorstw z sektora MŚP. Znacznie wzrosło znaczenie sektora usług kosztem sektora produkcji, szczególnie na korzyść firm z sektora IT oraz sektora rekreacyjno-turystycznego. Nie wielki i słabnący udział w gospodarce regionu mają przedsiębiorstwa transportowe (w tym związane z gospodarką morską) oraz firmy połowowe i przetwórstwa rybnego. Systematycznie rośnie jednak znaczenie sektora rolno-spożywczego w gospodarce regionu. Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się ponadto

wysokim ilościowym udziałem przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym (stanowią one 33% ogółu spółek handlowych). Największymi inwestorami zagranicznymi w regionie są: Niemcy, Dania, Holandia i Szwecja. Największe bezpośrednie inwestycje zagraniczne dotyczą branż: spożywczej, chemicznej, elektromaszynowej, drzewnej, papierniczej, meblarskiej i gospodarki komunalnej. Na terenie województwa zlokalizowane są duże przedsiębiorstwa należące do sektora rolno-spożywczego, mające istotne znaczenie nie tylko dla gospodarki regionu, ale także dla kraju. Możemy zaliczyć do nich zaliczyć m.in. Zakłady Mięsne „AGRYF” SA w Szczecinie, Przedsiębiorstwo Zbożowo-Młynarskie „PZZ” w Stośławiu, Superfish SA w Kukini.

2. Miejsce sektora rolno-spożywczego w gospodarce regionu

Województwo zachodniopomorskie, będące jednym z 16 polskich regionów, nie zajmuje obecnie czołowych miejsc zarówno pod względem rozwoju gospodarczego, jak i poziomu innowacyjności. Problemem regionu jest nierównomierne rozmieszczenie zasobów gospodarczych. Wysoko uprzemysłowione są tylko dwie aglomeracje miejskie – Szczecin i Koszalin oraz trzy powiaty otaczające Szczecin – Police, Gryfino, Goleniów.

Południowa i wschodnia część regionu charakteryzuje się natomiast bardzo niskim stopniem uprzemysłowienia i stagnacją gospodarczą. Stan taki jest efektem braku alternatywnych rozwiązań rozwojowych na obszarach popegeerowskich regionu. Korzystne tendencje rozwojowe w regionie można zauważyć m.in. w przetwórstwie rybnym, gdzie miejsce dużych zakładów zajęły małe i średnie przedsiębiorstwa, elastycznie dostosowujące się do zmieniających się warunków rynkowych. Przedsiębiorstwa przemysłu rybnego również dostrzegły szansę we współpracy międzynarodowej, szczególnie w eksporcie, a silne stowarzyszenia branżowe umacniają ich pozycję na polskim rynku.

Rozwój gospodarczy regionu aktywizuje w ostatnich latach wzrost liczby i wartości produkcji w małych i średnich przedsiębiorstwach, których istotna część należy właśnie do sektora rolno-spożywczego. Firmy należące do sektora MŚP stanowią w woj. zachodniopomorskim ponad 99,5% przedsiębiorstw. Najlichnieszą grupę (ponad 97%) stanowią przedsiębiorstwa mikro zatrudniające do 9 osób. Wytwarzają one około 78% wartości produkcji sprzedanej, zatrudniają ok. 84,5% pracujących i skupiają ok. 60% wartości majątku trwałego przedsiębiorstw w regionie. Do typów przedsiębiorstw z sektora rolno-spożywczego, które w ostatnich latach notują wysoką dynamikę rozwoju w regionie możemy zaliczyć: piekarnie, masarnie, zakłady konfekcjonujące produkty rolno-spożywcze, zakłady garmazeryjne, przetwórnictwo ryb oraz przetwórnictwo owoców i warzyw. Należy jednak zauważyć, że najbardziej dynamicznie rozwijają się te przedsiębiorstwa, które znalazły odbiorcę na swoje wyroby w dużej mierze na rynku zagranicznym, głównie niemieckim.

Szczególnie aktywnie firmy z naszego regionu próbują lokować swoje wyroby w aglomeracji Berlina. Jedną z barier ograniczających dostęp do tego rynku jest właśnie brak wdrożonych systemów jakości, głównie systemu HACCP.

3. Systemy jakości a wzrost konkurencyjności sektora rolno-spożywczego

Przedsiębiorstwa, zwłaszcza małe i średnie z regionu zachodniopomorskiego, bardzo często nie posiadają informacji na temat możliwości i korzyści wynikających z transferu technologii i innowacji, pozyskiwania funduszy unijnych czy korzyści organizacyjnych i ekonomicznych wynikających z wdrożenia i certyfikacji systemu zarządzania jakością. Bez podniesienia zdolności organizacyjnej poprzez wdrożenie systemów jakości oraz innowacyjnej, wynikającej z absorpcji wynalazków i transferu technologii, przedsiębiorstwa te nie będą w stanie w przyszłości uczestniczyć w gospodarce opartej na wiedzy, a tym samym być konkurencyjne. Korzystnym zjawiskiem w przetwórstwie, tj. systematycznemu wzrostowi produkcji, poprawie technologii i jakości produkcji, towarzyszą jednakże inne problemy, z których najistotniejsze to: niedobory kapitału rodzimego, działanie wielu zakładów w warunkach nieustabilizowanej bazy surowcowej (słabe powiązania kontraktacyjne z dostawcami surowca), brak silnych powiązań przetwórców, brak wdrożonych systemów jakości.

Proces akcesyjny Polski do Unii Europejskiej sprawił, że konieczna jest szybka modernizacja sektora rolno-spożywczego w woj. zachodniopomorskim w zakresie standardów weterynaryjnych, higienicznych i ochrony środowiska. Zakłady przemysłu mięsnego należące do kategorii B2 (ubojnie, zakłady rozbioru mięsa, przetwórnice) muszą dostosować się przede wszystkim do standardów sanitarno-weterynaryjnych, w zakresie m.in. doprowadzenia posadzek i ścian oraz połączeń do poziomu pozwalającego na dokładne ich mycie i dezynfekcję, wyeliminowania krzyżowania się dróg transportowych i przemieszczania się personelu z różnych stref, rozdzielania strefy „brudnej” od „czystej”, rozdzielania magazynu żywca od pomieszczeń uboju, pomieszczeń obróbki mechanicznej od obróbki cieplnej. Wprowadzenie standardów UE polega też na poprawie wychładzania tusz oraz pomieszczeń rozbioru, a także poprawie dobrostanu zwierząt w gospodarstwach. Zagwarantowanie bezpieczeństwa żywności produkowanej przez przemysł rolno-spożywczy jest kolejnym zagadnieniem wymagającym dostosowania przedsiębiorstw do wymogów UE. Oznacza ono konieczność wprowadzenia przez każdy zakład systemu HACCP oraz zasad dobrej praktyki produkcyjnej – GMP.

W ostatnim dziesięcioleciu w przemyśle rolno-spożywczym w regionie rozpoczęto wprawdzie wdrażanie systemów bezpieczeństwa produkcji (HACCP, GMP, GHP) oraz kontroli jakości żywności, w tym norm ISO 9001:2000, ale rezultaty nie

są jeszcze zadowolające. Obecnie prawie połowa zakładów sektora rolno-spożywczego w regionie ma wdrożony system HACCP lub jest w trakcie jego wdrażania. Lepsza jest natomiast sytuacja w zakresie wdrażania dobrych praktyk produkcyjnych i higienicznych. Przestrzeganie zasad GMP i GHP związane jest z poprawą stanu technicznego budynków i otoczenia, zabezpieczenia przed gryzoniami, stanu urządzeń i maszyn oraz materiałów, z jakich są one wykonane, poprawą jakości surowców i materiałów wykorzystywanych w procesie produkcji, poprawą stanu magazynów oraz sposobu i metod przechowywania i magazynowania surowców, półproduktów i wyrobów gotowych, prawidłowego oświetlenia stanowisk pracy oraz pomieszczeń produkcyjno-magazynowych. Wzrost konkurencyjności, a co za tym idzie – rozwoju sektora rolno-spożywczego w regionie tkwi również w większej innowacyjności jego produktów zarówno na rynku wewnętrznym, jak i na rynkach zagranicznych – potencjalnych kierunkach polskiego eksportu. Wynika to z ciągłych zmian, jakie zachodzą na rynku w preferencjach konsumentów oraz z dużej segmentacji rynków. Tworzące się grupy konsumentów i producentów poszukują określonych typów artykułów rolno-spożywczych. Zjawisko to firmy muszą wykorzystywać, wzbogacając i różnicując ofertę handlową zakładów i gospodarstw rolnych, starając się znaleźć jak najwięcej nisz rynkowych, zarówno na rynku wewnętrznym, jak i na rynkach zagranicznych (żywność ekologiczna, dietetyczna, półprodukty dla cateringu i restauracji). Możliwości rozwoju przetwórstwa tkwią również w produktach regionalnych. O dużym przywiązaniu klientów do produktów regionalnych świadczy chociażby sytuacja na rynku producentów mąki, gdzie znane marki dobrze radzą sobie na rynku, pomimo tego, że na lokalnym rynku, szczególnie w hipermarketach, oferowane są produkty konkurencji w niższej cenie. Wynika to zarówno z tradycji „dobrej roboty”, z której znani są ci producenci, jak i ze skuteczności wdrożonych u nich systemów jakości, które pozwalają oferować cenę wyższą od ceny konkurencji, a mimo to znajdować nabywcę na swój dobrej jakości produkt. Jest to najbardziej wymierny przykład wpływu systemu jakości na podniesienie konkurencyjności danego podmiotu gospodarczego. W zasadzie wszyscy liderzy sektora rolno-spożywczego w regionie zachodniopomorskim posiadają wdrożone i utrzymywane zintegrowane systemy zarządzania jakością. Systemy te rozwijane są w tych zakładach od kilku lat i podlegają procesom ciągłego doskonalenia, czego ostatecznym weryfikatorem jest rynek i klient dokonujący wyboru określonych produktów. Poniżej przedstawiono przykładowe certyfikaty jakości dwóch kluczowych producentów żywności w naszym regionie – Certyfikat Zintegrowanego Systemu Zarządzania Przedsiębiorstwa Zbożowo-Młynarskiego „PZZ” w Stośławiu (rys. 2) oraz Społeczny Znak Jakości Zakładów Mięsnych „AGRYF” w Szczecinie (rys. 3).

POLSKIE CENTRUM BADAŃ I CERTYFIKACJI S.A.

**ZNAK CERTYFIKOWANEGO
ZINTEGROWANEGO SYSTEMU ZARZĄDZANIA**

DYREKTOR
ds. Certyfikacji Systemów Zarządzania
[Signature]
mgr inż. Lesław Kiciak

Rys. 2. Certyfikaty systemu zarządzania jakością
Przedsiębiorstwa Zbożowo-Młynarskiego „PZZ” w Stośławiu

Źródło: strona internetowa Przedsiębiorstwa Zbożowo-Młynarskiego „PZZ” w Stośławiu.

Rys. 3. Społeczny Znak Jakości Zakładów Mięsnych „AGRYF” SA w Szczecinie

Źródło: strona internetowa Zakładów Mięsnych „AGRYF” SA w Szczecinie.

Zachodniopomorska Federacja Konsumentów nagrodziła znakiem „Społecznego Znak Jakości” następujące wyroby Zakładów Mięsnych „AGRYF”: szynkę konserwową w folii, konserwę turystyczną, kiełbasę wędzoną „rawska”, kiełbasę gotowaną „bałtycka”.

4. Podsumowanie

Zachodniopomorski przemysł przetwórczy jest jeszcze słabo zintegrowany z produkcją rolną, przez co jest narażony na większe wahania w podaży i większą

niestabilność jakości surowców używanych do produkcji. Wszystkie te negatywne czynniki można w dużym stopniu wyeliminować poprzez efektywne i skuteczne wdrażanie systemów jakości. Przedstawione problemy sektora rolno-spożywczego w regionie zachodniopomorskim oraz potencjalne możliwości jego rozwoju stawiają przed nim główny cel, jakim jest poprawa konkurencyjności. Jednym z czynników mających istotny wpływ na wzrost konkurencyjności tego sektora jest skuteczne wdrożenie i doskonalenie systemów jakości. Konkurencyjna produkcja i przetwórstwo artykułów rolno-spożywczych jest warunkiem właściwego rozwoju rolnictwa. Dodatkowym celem natomiast jest poprawa bezpieczeństwa i jakości artykułów rolno-spożywczych.

Literatura

- Sektorowy Program Operacyjny: Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich w latach 2004-2006*, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2004.
- Dokumentacja Zintegrowanego Systemu Zarządzania Jakością*, Przedsiębiorstwo Zbożowo-Młynarskie „PZZ” w Stośławiu, Stośław 2005.
- Strategia rozwoju województwa zachodniopomorskiego. Projekt założeń i kierunków rozwoju regionalnego do roku 2015*, Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 1999.
- Dokumentacja Systemu Zarządzania Jakością*, Zakłady Mięsne „AGRYF” SA w Szczecinie, Szczecin 2005.
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2007-2013 – projekt wstępny*, Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2005.

INFLUENCE OF IMPLEMENTING QUALITY SYSTEMS ON THE GROWTH OF COMPETITION OF AGRARIAN-FOOD SECTOR IN WEST POMERANIAN REGION

Summary

In the article the author presents features of West Pomeranian region regarding its placement on the economical map of Poland and aspect of the importance of agrarian-food sector in economic structure of the region. In the next part of the article he presents the role and importance of implementing quality systems (HACCP, ISO 9001:2000) and positive use (GMP, GHP) on the growth of competition of the agrarian-food sector in West Pomeranian region. The practical aspect of the article is shown on examples of quality systems, certificates of Grain-Milling Enterprise “PZZ” in Stośław (Przedsiębiorstwo Zbożowo-Młynarskie “PZZ” w Stośławiu) and Communal Quality Mark of Meat Plant AGRYF SA (Społeczny Znak Jakości Zakładów Mięsnych AGRYF SA) in Szczecin.